

NORGES HØYESTERETT

Den 14. juni 2006 avsa Høyesterett dom i

HR-2006-01029-A, (sak nr. 2006/217), sivil sak, anke,

A (advokat Mette Yvonne Larsen)

mot

B (advokat Rikke Lassen – til prøve)

S T E M M E G I V N I N G :

- (1) Dommer **Øie**: Saken gjelder utmåling av oppreisningserstatning for skade voldt ved seksuell handling med en pike på syv år og reiser blant annet spørsmål om lagmannsretten har kompetanse til å forhøye erstatningsbeløpet når den skadelidte først under ankeforhandlingen setter frem krav om ny behandling.
- (2) B fikk rundt årsskiftet 2003/2004 arbeid som tilsynsvakt ved X skole. Han var på jobb om ettermiddagen 8. juni 2004 da det ble arrangert en sommerfest i regi av skolens SFO-ordning. Da arrangementet var slutt, ble noen av barna igjen i skolegården for å leke, blant dem syv år gamle A. På et tidspunkt tok B piken med ned i kjelleren på skolen. På bakgrunn av det som så skjedde, tok Oslo statsadvokatembeter 16. november 2004 ut tiltale mot B for overtredelse av straffeloven § 200 andre ledd første punktum om seksuell handling med barn under 16 år. Etter en tilføyelse i tingretten hadde grunnlaget slik ordlyd:

”Tirsdag 8. juni 2004 ca. kl. 19:00 i ---veien 7 i Oslo, løftet han opp skjørtet til A, født 30. mars 1997, og førte sin penis mot baken hennes og berørte den med denne mens han uttalte at han skulle gjøre det i fem minutter, og at A skulle få brus etterpå.”
- (3) Oslo tingrett avsa 12. april 2005 dom med slik domsslutning:
 - ”1. B, født 11.11.1972, dømmes for overtredelse av strl. § 200 annet ledd første punktum til fengsel i 4 – fire – måneder. Dommen anses avsonet ved et varetektsopphold på 104 dager.**
 - 2. B dømmes til å betale i oppreisning til A, f. 30.3.1997, et beløp på 20 000 – tyvetusen – kroner. Beløpet forfaller til betaling 14 – fjorten – dager etter dommens forkynnelse.**

3. Saksomkostninger idømmes ikke.”

- (4) B innga fullstendig anke, som også omfattet den sivile delen av dommen. Borgarting lagmannsrett besluttet å henvise den fullstendige anken, herunder begjæringen om ny behandling av det borgerlige kravet, til ankeforhandling.
- (5) Ved ankeforhandlingens begynnelse fremsatte As bistandsadvokat begjæring om at oppreisningserstatningen ble hevet til 40 000 kroner, og påtalemyndigheten la ned påstand i samsvar med dette.
- (6) Borgarting lagmannsrett avsa 14. november 2005 dom med slik domsslutning:
- ”1. **B født 11. november 1972 dømmes for overtredelse av straffeloven § 200 annet ledd første punktum til en straff av fengsel i 5 – fem – måneder. Straffen anses sonet ved varetektsfradrag med i alt 104 dager.**
2. **B dømmes til innen to uker fra dommens forkynnelse å betale oppreisningserstatning til A med 20 000 – tyvetusen – kroner. Ved forsinket betaling dømmes han til å betale renter etter forsinkelsesrenteloven § 3, fra forfall til betaling skjer.”**
- (7) En dommer mente at B måtte frifinnes for straffekravet. Avgjørelsen av det borgerlige rettskravet er enstemmig.
- (8) Flertallet fant det bevist at tiltalte
- ”tok frem sin erigerte penis og løftet As skjørt bak samtidig som han ba henne stå stille noen minutter slik at han kunne ”spille”, dvs onanere sin penis. Under dette merket A tiltaltes penis mot sin rumpeball. Hun snudde seg, oppdaget tiltaltes erigerte penis og sprang alvorlig skremt unna.”
- (9) Om muligheten for å heve oppreisningsbeløpet utover 20 000 kroner som tingretten hadde tilkjent, uttalte den samlede lagmannsrett:
- ”Lagmannsretten finner at oppreisningserstatningen burde vært satt til 40 000 kroner, som påstått av bistandsadvokaten i ankeforhandlingen. Under henvisning til at oppreisningskravets størrelse ikke er blitt gjort til ankegjensstand, må beløpet settes til 20 000 kroner, som tingretten kom til.”
- (10) A har anket over avgjørelsen av det borgerlige rettskravet. Anken gjelder størrelsen på oppreisningserstatningen. Straffedommen er rettskraftig, og anken over det borgerlige kravet behandles etter tvistemålslovens regler. Bs daværende prosessfullmektig opplyste 17. februar 2006 at B ikke ønsket å inngi tilsvaret.
- (11) Ved beslutning 8. mars 2006 tillot Høyesteretts kjæremålsutvalg anke til Høyesterett uten hensyn til ankegjensstandens verdi og henviste anken til Høyesterett. Ved brev fra Høyesteretts kontor 9. mars 2006 ble prosessfullmektigene bedt om særlig å belyse spørsmålet om det er prosessuell adgang til ”å tilkjenne den ankende part et høyere beløp enn hun ble tilkjent i tingretten, når verken hun eller påtalemyndigheten begjærte ny behandling av det borgerlige rettskrav”.

- (12) Ved prosesskrift 17. april 2006 gjorde B, som da hadde fått ny prosessfullmektig, gjeldende som ny anførsel for Høyesterett at det ikke foreligger grunnlag for å tilkjenne oppreisningserstatning, og la ned en ny prinsipal påstand om frifinnelse. Ved prosesskrift 8. mai 2006 erkjente B at påstandsutvidelsen skulle ha skjedd ved motanke og erklærte aksessorisk motanke. Han erkjente videre at fristen for å erklære aksessorisk motanke var løpt ut, men begjærte oppreisning for fristoversittelsen. Ved Høyesteretts kjæremålsutvalgs kjennelse 23. mai 2006 ble det under henvisning til tvistemålsloven § 367 besluttet at den nye prinsipale påstanden ikke skulle tas under realitetsbehandling av Høyesterett, og oppreisning for oversittelse av ankefristen ble ikke gitt.
- (13) Ved prosesskrift 31. mai 2006 varslet B at dersom Høyesterett skulle anse seg kompetent til å fastsette en høyere oppreisningserstatning, ville det subsidiært bli prosedert på at Høyesterett skulle fastsette en lavere erstatning enn tilkjent i lagmannsretten. Anførselen ble frafalt under ankeforhandlingen.
- (14) Den ankende part, A, har i hovedsak anført:
- (15) Lagmannsretten hadde kompetanse til å tilkjenne et høyere oppreisningsbeløp enn tingretten gjorde, og tok feil da den forutsatte at oppreisningsbeløpet måtte gjøres til ankegjensstand. Ordlyden i straffeprosessloven § 434 gir anvisning på at ny behandling av borgerlige rettskrav må "begjæres". Det er ikke et krav at begjæringen skjer ved anke. Den ankende part begjærte ny behandling av de borgerlige krav da ankeforhandlingen i lagmannsretten startet.
- (16) Begjæringen om ny behandling ble ikke satt frem for sent. Paragraf 434 stiller ikke opp noen absolutt tidsfrist; det sentrale er om den annen part har fått tilstrekkelig tid til å forberede seg på behandlingen, jf. fjerde ledd. Løsningen har støtte i rettspraksis, jf. særlig Rt. 2001 side 163 og Rt. 2003 side 590. Kontradiksjonshensynet ble tilstrekkelig ivaretatt for lagmannsretten.
- (17) Lagmannsrettens rettsanvendelse er på denne bakgrunnen feil. Høyesterett har imidlertid full kompetanse i ankeomgangen, og både kan og bør realitetsavgjøre oppreisningskravet, jf. tvistemålsloven § 392.
- (18) Det er ikke grunnlag for å normere oppreisningsbeløpet i denne typen av saker, men nivået bør heves. I den foreliggende sak bør beløpet settes til 40 000 kroner. Det er av særlig betydning at handlingen ligger i grenselandet mot et strengere straffebed, at omstendighetene rundt handlingen er skjerpene, og at den fornærmede var særlig sårbar.
- (19) A har lagt ned slik påstand:
- ”1. **B dømmes til å betale oppreisningserstatning til A v/verge C, fastsatt etter rettens skjønn.**
 2. **B dømmes til å betale saksomkostninger for Høyesterett til det offentlige, med tillegg av lovens høyeste rente fra forfall til betaling skjer.”**
- (20) Ankemotparten, B, har i hovedsak anført:
- (21) Lagmannsrettens rettsanvendelse er riktig. Riktignok er det ikke et krav at begjæring om forhøyet oppreisningserstatning fremsettes ved anke, men begjæringen ble satt frem for

sent og kunne ikke tas til behandling. Utgangspunktet er at begjæringen senest må være satt frem samtidig med innkallingen til hovedforhandlingen, jf. straffeprosessloven § 434 første ledd, jf. § 428, jf. § 427 fjerde ledd og Bjerke/Keiserud, Straffeprosessloven med kommentarer, bind 2 side 1326 til 1327. Avgjørelsen i Rt. 2001 side 163 gir ikke anvisning på at begjæring om behandling av borgerlige krav kan settes frem under ankeforhandlingen; begjæringen var der satt frem åtte dager før ankeforhandlingen. Saksforholdet var dessuten et annet enn i vår sak: Saken gjaldt første gangs behandling av et borgerlig rettskrav og ikke ny behandling.

- (22) Det er imidlertid ikke et ufravikelig krav at begjæringen settes frem innen innkallingen til hovedforhandling har funnet sted. Men begjæringen ble satt frem for sent i vår sak fordi B ikke fikk tilstrekkelig tid til å forberede seg på behandlingen av kravet. Lagmannsrettens avgjørelse er etter dette riktig selv om den kan være avgjort på et uriktig grunnlag. Høyesterett har da ikke kompetanse til å tilkjenne et høyere beløp enn det lagmannsretten gjorde.
- (23) Den ankende part erkjenner at dersom Høyesterett skulle komme til at lagmannsretten tok feil da den la til grunn at den ikke kunne tilkjenne høyere oppreisningserstatning enn det tingretten gjorde, vil også Høyesterett ha kompetanse til å fastsette et høyere beløp.
- (24) Høyesterett bør ikke normere oppreisningsbeløpet ved denne sakstypen, og det er ikke grunnlag for noen generell heving av nivået.
- (25) Det er heller ikke grunn til å heve den konkrete oppreisningserstatningen. Årsaksbildet er mangesidig, og B kan bare holdes ansvarlig for den skade som det seksuelle overgrepet har forårsaket. Handlingen er ikke spesielt alvorlig, den var relativt kortvarig, og man er ikke i kjerneområdet for misbruk av tillitsforhold.
- (26) B har lagt ned slik påstand:
- ”1. **Lagmannsrettens domsslutning punkt 2 stadfestes.**
 2. **B/det offentlige, tilkjennes sakens omkostninger med tillegg av lovens rente fra forfall og til betaling skjer.”**
- (27) *Jeg er kommet til at anken må tas til følge. Først ser jeg på de prosessuelle spørsmål som saken reiser.*
- (28) Jeg forstår sitatet fra lagmannsrettens dom slik at retten mener at begjæringen om å heve oppreisningserstatningen i forhold til det beløp tingretten har fastsatt, måtte settes frem ved anke. Jeg finner ikke grunnlag for et slikt krav i loven. På dette stadiet i prosessen gjaldt straffeprosessloven § 434, som regulerer ny behandling av borgerlige rettskrav i forbindelse med anke i en straffesak. Denne bestemmelsen bruker i første ledd formuleringen ”kreve ny behandling også av de borgerlige krav”, og i fjerde ledd formuleringen ”Begjæring om behandling av borgerlige rettskrav ... må ... settes fram”. Formuleringene tyder på at begjæringen kan være mer formløs enn ved anke. Begrepet ”anke” eller andre formuleringer som tyder på at det gjelder særskilte formkrav, er ikke brukt. Jeg kan heller ikke se at andre rettskildefaktorer tilsier at begjæringen må settes frem ved anke. På denne bakgrunnen mener jeg at lagmannsretten la til grunn feil rettsanvendelse da den unnlot å behandle kravet om økt oppreisningserstatning fordi kravet ikke var satt frem ved anke.

- (29) Ut fra lagmannsrettens rettsanvendelse var det ikke nødvendig å ta stilling til om begjæringen var satt frem for sent. Foranlediget av partenes prosedyre finner jeg likevel grunn til å gå noe inn på spørsmålet om hvorvidt det gjelder noen absolutt tidsfrist for når begjæringen må settes frem.
- (30) I § 434 fjerde ledd heter det at begjæringen skal settes frem ”så tidlig at den annen part har tilstrekkelig tid til å forberede seg på behandlingen”. Bestemmelsen setter altså etter sin ordlyd ikke noen absolutt tidsfrist; det sentrale er om hensynet til å sikre kontradiksjon er tilstrekkelig ivaretatt.
- (31) I innledningen til første ledd er det vist til vilkårene i §§ 427 til 433 om behandling av borgerlige rettskrav i forbindelse med straffesak i første instans. Hovedregelen er der at begjæring må settes frem senest samtidig med innkalling til hovedforhandling, jf. § 428 tredje ledd, men begjæring kan også settes frem senere dersom den siktede samtykker eller retten finner at han likevel har hatt gode muligheter til å forberede sitt forsvar, jf. § 427 fjerde ledd. Siden § 434 fjerde ledd selv regulerer tidspunktet for når begjæring om ny behandling må settes frem i ankeomgangen, kommer ikke § 428 tredje ledd, jf. § 427 fjerde ledd direkte til anvendelse. Bestemmelsene gir likevel holdepunkter for at begjæring om ny behandling etter omstendighetene kan settes frem etter innkalling til ankeforhandling.
- (32) Det foreligger ingen rettsavgjørelser om når begjæring om ny behandling senest kan settes frem.
- (33) I avgjørelsen i Rt. 2001 side 163 fant Høyesterett at lagmannsretten ikke var forhindret fra å behandle borgerlige rettskrav som første instans. Av lagmannsrettens dom går det frem at begjæring om behandling av kravet først ble satt frem åtte dager før ankeforhandlingen. Høyesterett la stor vekt på hensynet til den fornærmede og viste blant annet til at mange forhold kan være årsak til at den fornærmede ikke har fremmet kravet tidligere, for eksempel hans eller hennes personlige situasjon. Å avskjære muligheten til å få behandlet kravet i ankeomgangen, ville innebære en ikke ubetydelig svekkelse av fornærmedes rettsstilling. De samme hensyn tilsier at det ikke stilles opp noen absolutt tidsgrense for når et krav om ny behandling må fremmes i ankeomgangen så lenge hensynet til den siktedes mulighet til å imøtegå kravet er tilstrekkelig ivaretatt.
- (34) Min konklusjon er etter dette at det ikke gjelder noen absolutt lengstefrist for når krav om ny behandling av borgerlige rettskrav må settes frem. Avgjørende er om den annen part har fått tilstrekkelig tid til å forberede seg på behandlingen. Jeg tilføyer at lagmannsretten likevel vil kunne la være å ta kravet til behandling dersom vilkårene i § 427 andre ledd er oppfylt.
- (35) Hvorvidt begjæringen om ny behandling ble satt frem for sent for lagmannsretten i vår sak, har jeg ikke foranledning til å gå inn på. Kravet er brakt inn for Høyesterett som en alminnelig sivil anke, jf. straffeprosessloven § 435, og Høyesterett har full kompetanse.
- (36) Lagmannsretten fant at vilkårene for å idømme oppreisningserstatning i skadeserstatningsloven § 3-5 første ledd bokstav a er oppfylt. Dette spørsmålet er rettskraftig avgjort. Høyesterett skal bare ta stilling til størrelsen på erstatningen.

- (37) Jeg er enig med partene i at det på et område som dette – hvor de aktuelle overgrep kan være svært ulike i art og omfang – ikke er grunn til å fastsette en generell norm for oppreisningsbeløpet.
- (38) Jeg kjenner ikke til saker hvor Høyesterett har tatt stilling til oppreisningsbeløpet ved overtredelse av straffeloven § 200 andre ledd. Saker om utmåling av oppreisningserstatning for andre typer av seksuelle overgrep mot barn gir liten veiledning fordi de straffbare forhold i disse sakene i for stor grad avviker fra forholdene i vår sak.
- (39) Derimot vil straffutmålingen kunne gi en viss antydning om nivået oppreisningen bør ligge på. I avgjørelsen i Rt. 2005 side 1749 avsnitt 26 uttalte førstvoterende blant annet følgende:
- ”Korrigert for skjerpene eller formildende straffutmålingsmomenter knyttet blant annet til domfeltes person, vil straffutmålingen i stor grad gjenspeile de momenter som også er av betydning ved utmåling av oppreisning. Ved grovere krenkelser vil også oppreisningsbehovet gjerne være større. På den måten vil straffutmålingen kunne gi en grov antydning av det nivå som en oppreisning bør ligge på.”**
- (40) Dette slutter jeg meg til. I den saken hadde domfellelse for vold mot en samboer, jf. straffeloven § 229 første straffalternativ og § 228 første ledd, utløst kravet om oppreisning. Lagmannsretten hadde fastsatt straffen til fengsel i ti måneder. Høyesterett tok normen for voldtekt i betraktning og fastsatte oppreisningserstatningen til 40 000 kroner. B ble idømt straff av fengsel i fem måneder, og lagmannsretten fremhevet ingen skjerpene eller formildende omstendigheter knyttet til hans person. Dette tilsier etter mitt syn at oppreisningen i vår sak settes noe lavere enn 40 000 kroner.
- (41) Overgrepet ble begått overfor en liten jente som ifølge en erklæring fra spesialist i klinisk psykologi, Eystein Victor Våpenstad, sannsynligvis hadde hatt en traumatisk og vanskelig tidlig barndom før hun fire år gammel ble adoptert til Norge, og derfor var særlig sårbar. Av betydning er det dessuten etter mitt syn at overgrepet skjedde i forbindelse med et arrangement på skolen og dermed i en situasjon hvor A hadde et særlig krav på trygghet. Selv om det ikke dreier seg om den mest alvorlige formen for seksuelle overgrep mot barn, legger jeg også en viss vekt på at handlingen etter lagmannsrettens syn nærmet seg grensen for utuktig omgang, jf. straffeloven § 195 første ledd.
- (42) Jeg finner etter dette at den utmålte erstatning på 20 000 kroner er noe for lav, og mener at beløpet bør heves til 30 000 kroner.
- (43) Begge parter er innvilget fri sakførsel for Høyesterett etter rettshjelpsloven § 18. Jeg er kommet til at saksomkostninger ikke bør tilkjennes for Høyesterett.
- (44) Jeg stemmer for denne

D O M :

1. B betaler oppreisning til A v/verge C med 30 000 – trettitusen – kroner innen 2 – to – uker fra forkynnelsen av denne dom med tillegg av den alminnelige forsinkelsesrente etter forsinkelsesrenteloven § 3 første ledd første punktum fra utløpet av oppfyllelsesfristen til betaling skjer.

2. Saksomkostninger for Høyesterett tilkjennes ikke.

- (45) Dommer **Oftedal Broch:** Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med førstvoterende.
- (46) Dommer **Bruzelius:** Likeså.
- (47) Dommer **Tønder:** Likeså.
- (48) Dommer **Gussgard:** Likeså.
- (49) Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne

D O M :

1. B betaler oppreisning til A v/verge C med 30 000 – trettitusen – kroner innen 2 – to – uker fra forkynnelsen av denne dom med tillegg av den alminnelige forsinkelsesrente etter forsinkelsesrenteloven § 3 første ledd første punktum fra utløpet av oppfyllelsesfristen til betaling skjer.
2. Saksomkostninger for Høyesterett tilkjennes ikke.

Riktig utskrift bekreftes: